

pohárköszöntők: képviselők, megyei előkelőségek és kisgazdák, akik egyaránt mondtak tólytot az ebéd lefolyása alatt.

A kormányzói pár kevéssel három óra előtt hagyta el Ónodot. Az őket szállító különvonat pontosan három órakor gördült ki a nyékládházai állomásról. Melczer László és Lukács Béla ezután ellátogatott a diszebédre, melynek közönsége a késő délutáni órákig maradt együtt.

Tatár Sándor a szobrot a község lakossága nevében vette át és fogadalmat tett a nemzeti szellem ápolására.²³ Az emlékmű ma is áll és a Hősök terén őrzi az elesett ónodi hősök emlékét (a Rákóczi és a Vár utca kereszteződésében). Az ekkor már országosan ismert és elismert szobrászművész, Borsodi-Bindász Dezső alkotása – akinek a leleplezés után a kormányzó is személyesen gratulált²⁴ – egy támadóállásban kardot rántó kuruc vitézt formázott meg, amely két méteres kőtálapzaton ma is a szemlélő fölé magasodik.²⁵

Kurucz Ádám

Tápiószecső Nagyközség az országzászló mozgalomban

A Trianon-ellenes revizionista és irredenta mozgalom egész Magyarországra kiterjedő, úgynevezett országzászló mozgalmat szervezett az 1920-as évek elejétől, amelyet az Ereklýs Országzászló Nagybizottság mint társadalmi szervezet koordinált, Habsburg József királyi herceg, tábornagy reprezentációs feladatokat betöltő díszelnöksége mellett. Azon ünnepi esemény volt ennek a csúcspontja, amikor 1928 nyarán, Budapesten, a Szabadság téren ereklýs országzászlót állítottak közadakozásból (a mai szovjet emlékmű helyén). Az elképzelés Urmánczy Nándortól, egy erdélyi származású volt országgyűlési képviselőtől eredt, aki a két világháború közötti korszakban a Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája tagjaként, majd elnökeként tevékenykedett és Trianon-ellenes agitációt fejtett ki. Két évtized alatt országszerte több mint 350 településen állítottak országzászlót. Ezek helyben készültek, nem volt előírás, hogyan nézzenek ki. Egy közös motívumuk volt mindössze, a Szent István-i Magyarországra utaló felirat: „Így volt – így lesz!” Nagyjából az ünnepi ceremónia is egyformán zajlott le a városokban, falvakban.¹

Azért lehetett hasonló módon megszervezni az országzászló avatási rendezvényeket, mert a korszakban minden évben kiadták a jegyzők zsebkönyvét, amely útmutató kézikönyvként funkcionált és nem csak az aktuális jogszabályokat, eljárási rendeket tartalmazta, hanem a különböző ünnepek megrendezési forgatókönyvét is. Ezek alapján bonyo-

23 Budapesti Hirlap 1937. október 26. 7.

24 Pesti Hirlap 1937. október 26. 10.

25 Csendőrségi Lapok 1937. november 1. 728. A hősi emlékmű felavatásáról készült képeket ezúton is köszönöm Tarnóczy Józsefnek, Ónod község polgármesterének.

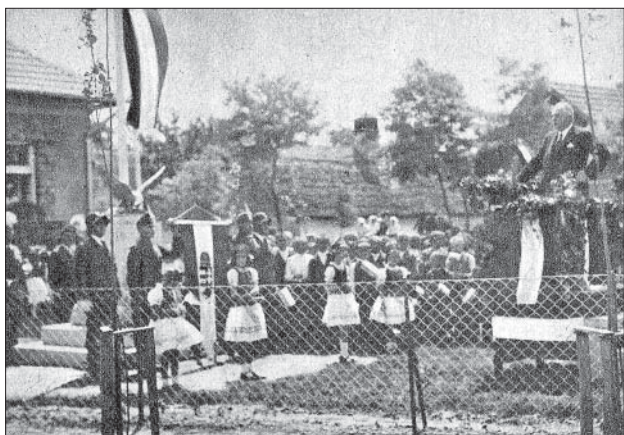
1 *Dömötörfi Tibor: Az országzászló-mozgalom. 1921–1944. Élet és Tudomány* 1991. 8. 232–234.; *Somfay Örs: Az I. világháború magyar vonatkozású köztéri, valamint közösségi hősi emlékei és ezek adatbázisa. Doktori (PhD) disszertáció. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2012. 146–147. (A továbbiakban: *Somfay*.)*

lították le a húszas években az első világháborús emlékművek megvalósítási pályázatát, illetve előírták ebben azt is, milyen szervezetek részvételével és kiknek a meghívásával kell egy rendezvényt megtartani.

Tápiószecső Nagyközség a Horthy-korban a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei Nagykátai járáshoz tartozott tizenkét másik faluval. Az 1930-as népszámlálás szerint 3900 lélek élt itt, ezzel a járás közepes falvai közé tartozott. A megyei címtár azt is megemlítette, hogy „színmagyar” lakói voltak, 90%-ban római katolikusok.² A község az 1930-as években átlagosan fejlődött, a környező települések többségével szemben a vasútvonallal és a főúttal mellette feküdt. Lakosságát alapvetően az 5–10 katasztrális hold földbirtokkal rendelkező paraszti agrárnépesség alkotta. Legnagyobb birtokosnak a Hevesy-Schossberger familia számított, közéjük tartozott a kémiai Nobel-díjat kapott Hevesy György is. Az első világháborúban 63 helybéli esett el a frontokon. Számukra 1925-ben állítottak hősi emlékművet a katolikus templom oldalában. Itt is megalakult a Levente Egyesület és a veterán Tűzharcos Szövetség helyi csoportja.³

A település Trianon után abban tűnt ki a járási falvak sorából, hogy elsőként itt tartottak országzászló-avatást, és az első bécsi döntés után visszatérő Felvidéken elsőként kerestek kapcsolatot a visszatért településekkel és vittek országzászlót Somorja városának.

E két esemény jól illeszkedett a revizionista mozgalomhoz és helytörténeti érdekességén túl rávilágít arra, hogyan élte meg egy falu a revizionizmust és az elszakított területek visszacsatolását.

**Országzászló-avatás Tápiószecsőn,
Preszly Elemér főispán az avatóbeszédét tartja
(Képes Pesti Hírlap 1937. június 9.)**

Tápiószecsőn az országzászló felavatására 1937. június 6-án vasárnap került sor. A *Nagykátai Járás* és a nagykátai katolikus esperesi kerület által kiadott *Katolikus Szó* című újságok, valamint a *Budapesti Hírlap* és a *Pesti Hírlap* tudósítottak erről, innen ismerjük az ünnepi alkalom részleteit, illetve a *Képes Pesti Hírlap* június 9-iki száma is közölt egy fényképet az eseményről, így képileg is bemutatható, hogyan lehet elképzelni a ceremóniát. Az országos lapok tudósításai csak néhány mondatos beszámolót tartalmaznak.⁴

A *Nagykátai Járás* első cikke rövid összefoglalót közölt: „Tápiószecső, járásunk egyik legkisebb

2 Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára. Ötödik körzet. Szerk.: Gyulai Sándor-Rexa Dezső-Szathmáry István. Budapest, 1931. 127, 157. (A továbbiakban: Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője.)

3 Anka László-Kuczsa Péter: Tápiószecső anno. A 750 éves falu története írásban és képekben. Tápiószecső, 2014. 19–24, 58, 67, 78–79.

4 A rövidsége vonatkozó példaként lásd a *Budapesti Hírlap* idevonatkozó cikkét. „(Országzászlóavatás Tápiószecső községben.) Vasárnap Tápiószecső közönsége országzászlót avatott. Az ünnepélyen megjelent Meskó Rudolf országgyűlési képviselő is. Az országzászló-felavató beszédet Preszly Elemér főispán tartotta.” Budapesti Hírlap 1937. 128. 8.

községének hazafias és áldozatos közönsége, vasárnap, június 6-án avatja fel járásunkban az első országzászlóját fényes ünnepség keretében, mellyel példát mutat a járás központjának és a többi községnek is. Az ünnepség már szombaton zenéstakaróval veszi kezdetét, melyet vasárnap reggel zenés ébresztő követ. A tulajdonképeni avató ünnepséget szentmise vezet be, mely után vasárnap délelőtt fél 12 órakor az országzászlónál folyik le az ünnepség. Az országzászló avató beszédet dr. Preszly Elemér m[agyar]. kir[ályi]. titkos tanácsos, pest-vármegye főispánja tartja.⁵

A második cikk *A járás első országzászlójának felavatása Tápiószecső község nagy ünnepe* címmel már az ünnep lezajlása után íródott és behatóan tájékoztatott a részletekről.

Vasárnap reggel hatkor zenés ébresztéssel kezdődött a nap. A kilenckor érkező vonattal jöttek a meghívott nagykátai és tápiószelei első világháborús veteránok, akiket kocsisor fogadott az állomáson és lovas kocsikon vitték őket keresztül a virágdíszbe öltözött falun a községházához. Ez előtt diadalív emelkedett, ami mellett lovasbandérium és leventeszázad üdvözölte az érkezőket. A díszvendégek Preszly főispán, Meskó Rudolf, a választókerület országgyűlési képviselője, dr. Hofer Ferenc járási főszolgabíró, dr. Ney Géza vármegyei főjegyző, Virányi Ferenc nyugalmazott altábornagy,⁶ egy huszárezredes, a járásbíróság elnöke és a szomszédos falvak főjegyzői voltak.⁷ Tápiószecső nevében vitéz Szendrőy István főjegyző üdvözölte a vendégeket. Felvonultak a helyi cserkészek, önkéntes tűzoltók, a népiskola diákjai a tanítókkal és tanítónőkkel. A főispánt négy díszruhás kislány köszöntötte. A Szent Miklós-templomban Koppán Miklós esperesplébános celebrálta a misét, majd a nagykátai kanonok mondott szentbeszédet.

A mise után a közönség elvonult az országzászló számára kitűzött helyre a Hangya Hitelszövetkezet épületéhez, ahol már előzőleg felállítottak egy turulszobrot egy ember nagyságú talapzatra, amint ez a korabeli fényképfelvételeken jól látszik. (Arra vonatkozóan nem maradtak fenn források, hogy a turulszobrot akkor, vagy már egy korábbi alkalommal állították-e fel. De éppen, mert korábban turulszoborról nem tesznek említést a források, vélhetően erre az ünnepi eseményre készítették.)

E szobor mögött állt előkészítve a zászlórúd, a szoborral szemközt pedig a szónoki emelvény. Preszly főispán innen intézett beszédet az egybegyűltekhez: *„Szükségét látom annak is, hogy komoly részről történjék megnyilatkozás, mert ebben a zűrzavaros légkörben igen sokan igyekeznek a népet félrevezetni. Az ördög nem a pokolban van, hanem itt közöttünk, a háború lépten-nyomon kísért. Szükségét látom megállapítani, hogy itt békés munka folyik. Ez azonban nem azt jelenti, hogy megnyugodhatunk, ez óriási csalódás, mert mi megcsonkítottságunkban soha megnyugodni nem fogunk! [...] Készülünk a nagy leszámolásra! Az idegen rab-ságban sínylődő 4 millió magyar figyeli, hogy mi történik*

*Vitéz Szendrőy István,
Tápiószecső főjegyzője
(Hadtörténeti Levéltár, Szendrői István, 1951,
AKVI, 1896/2132)*

5 Nagykátai Járás 1937. 23. 1.

6 Vencsellői Virányi Ferenc nyugalmazott altábornagy tápiószelei lakos volt, a Tápiószelei Olvasókör és a Tápiószelei Gazdasági Bank elnöke. Lásd: Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője 162.

7 Tápiószecső községben nagy ünnepélyességgel avatták fel az Országzászlót. Pesti Hírlap 1937. 127. 4.

itt, de nem csak ők, hanem a felvidéken élő tótok, a megszállott területen élő németek, sőt az erdélyi oláhok is várva-várják azt a pillanatot, amikor visszatérhetnek hozzánk, mert látják, hogy rossz cserét csináltak.⁸

A főispán után az Ereklés Országzászló Nagybizottság társelnöke, Javorniczky Jenő miniszteri tanácsos is felszólt.⁹ Utánuk Koppán plébános felszentelte a lobogót. A gyermekkórus dalokat énekelt, egy levente verset szavalt, majd a községi bíró átvette a zászlót. Leventék, cserkészek, diákok, nemzeti viseletbe öltözött lányok, főkötős menyecskék vonultak el a zászló előtt, amit felvontak a rúdjára. Az ünnepséget a Hangya-kertben és a községi vendéglő nagytermében terített ünnepi ebéddel zárták le.

A rendezvény fényére egy kis árnyék esett. A 22 éves Sebők Sándor helyi lakos nem vette le a kalapját *Himnusz* és a *Hiszekegy* elhangzása közben, pedig erre még a jelenlévő csendőrök is figyelmeztették. Ezért feljelentették, bíróság elé került, amely az állam és a nemzet megbecsülése ellen irányuló vétségben elmarasztaló ítéletet hozott. Sebőköt 8 napi fogházra ítélték és hiába próbált meg azzal védekezni, hogy fáradt volt az előző napok kiemertő munkáitól.¹⁰

Tápiószecső példát mutatott a járás más falvainak, amelyek innentől egymás után avattak országzászlókat (Nagykátá, Tápiógyörgye, Tápiószele).

Az 1930–40-es évek fordulóján visszacsatolt területeken szintén rengeteg országzászlót állítottak fel. Több esetben az anyaország valamelyik települése választott magának egy falut/várost a visszatért területről és küldött neki zászlót.

Másfél évvel a szecsői országzászló felavatása után, az első bécsi döntés értelmében Csonka-Magyarországhoz visszacsatolták a Felvidék déli területsávját, amely addig Cseh-szlovákiához tartozott.

Tápiószecső főjegyzője a Pozsonyhoz közel fekvő Somorján született 1896-ban,¹¹ mert az édesapja hivatásos katonaként, altiszti beosztásban teljesített szolgálatot az ottani lak-tanyában. Ezért tett olyan indítványt a képviselő-testületnek, hogy szülőhelyének adományozzon a falu országzászlót.¹²

A lobogót delegáció vitte el Somorjára, amelyet a főjegyző mellett Honti Ferenc községi képviselő, iskolaigazgató, Koppán Miklós esperesplébános és dr. Perczel Miklós járási főszolgabíró alkotott. Magukkal vitték a szecsői gyerekek ajándékait, amelyeket a somorjai iskolásoknak készítettek. A lányok kötöttek 40 téli kendőt, a fiúk ugyanennyi falovat farragtak. Küldtek a somorjai gyermekeknek 30 képes mesekönyvet is.¹³ Az útról a *Nagykátai Járás* és a *Somorja és Vidéke* tájékoztatta olvasóit.

A delegáció 1938. december 18-án, vasárnap utazott Somorjára, ahol ünnepi fogadtásban részesültek, de autóbuszuk érkezésének pontos idejét nem lehetett tudni, ezért a küldöttséget kevesen várták a megállóban. Takáts Endre somorjai főjegyző a városházán fogadta őket. A hideg idő miatt a katolikus templomban zajlott le a zászló átadása, ahová a képviselő-testület tagjai kísérték át a vendégeket. Itt a polgármester köszöntötte a küldöttséget, melynek tagjai szintén tartottak beszédeket. „*Vitéz Szendrőy István főjegyző a tápiószecsőiek üdvözlését és az országzászlót adta át Somorja városának, e beszédében kifejezte,*

8 Nagykátai Járás 1937. 24. 1.

9 Tápiószecső községben nagy ünnepélyességgel avatták fel az Országzászlót. Pesti Hírlap 1937. 127. 4.

10 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Sebők Sándor. 3. 1. 6. P-1887.

11 Hadtörténelmi Levéltár, Szendrői István. AKVI. 1896/2132.

12 Somorja és Vidéke 1938. december 17. 3.

13 Tápiószecső országzászlót ajándékozott a felszabadult Somorja községnek. Nagykátai Járás 1938. december 18. 4.

hogy nagy örömmel küldték és hozták a zászlót. Megható szavait hálás éljenzés követte. A meglehangú beszéd közben a magyar címeres zászlót rá helyezték félig kibontva az asztalra, hogy a közönség láthassa. E megható jelenet alatt a szónok szemében könny fakadt, mi is sírtunk, álom ez, vagy valóság? Beszédében elmondotta, hogy ő is Somorja szülötte és bizony hosszú éveken keresztül nem láthatta szülővárosát, ahová mindig szeretettel vágyott vissza. Utána következett az Isten szolgája, a nemes falu nagyrabecsült esperes plébánosa mondta el magasszárnyalású beszédét, hogy Ők ott mennyit gondoltak ide ránk, mily buzgón imádkoztak a Jóistenhez felszabadulásunkért és, hogy Ő mily boldog, hogy ma itt lehet. Azért is jött el, hogy láthasson minket. Láthassa azt a húszév után felszabadult népet, amit Ő még soha sem látott. Beszédében kitért arra, hogy most már nem elég az, hogy a trianoni rabságból megszabadultunk, hanem ki kell tartanunk, tovább kell küzdeni az elmaradt testvéreinkért, a régi határért.”¹⁴

Elhangzott a Himnusz, a Hiszekegy, majd misét hallgattak, végül az énekkar dalait. „Bangha Károly helyettesbíró szép szavakban hálás köszönetet mondott a Tápiószecsőieknek áldozatkészségükért, a remekszép zászlóért. Beszédét Horthy Miklós éltetésével fejezte be és ezt a jelenlévők éljenzése követte. – Éljen Horthy Miklós, éljenek a Tápiószecsőiek.”¹⁵

A város főterén egy ideiglenes zászlórúdon félárbócra eresztve felvonták az országzászlót, a tűzoltótestület tagjai és a cserkészek zenészó mellett elvonultak előtte. Somorjának nem volt rá ideje, hogy az ajándékba kapott zászló megérkezéséig méltó zászlórudat és talapzatot csináltasson, ezért a lobogó ideiglenesen ebben a templomban lett elhelyezve. A tápiószecsőiek még az érkezés és a zászlóátadás napján elindultak hazafelé.¹⁶

Korabeli képeslap Somorja városáról az országzászlóval (Wikipédia)

14 Megjött az Országzászló. Somorja és Vidéke 1938. december 24. 6.

15 Uo.

16 Uo.

Amikor elbúcsúztak, megígérték egymásnak, hogy a kapcsolatfelvételnél lesz folytatása. „Amikor a Tápiószecsőiek búcsúzása következett, akiktől azzal az előlegezett ígérettel váltak el, hogy a tavaszra tervezett országzászló felavatására viszont látjuk egymást, amit meg is ígértek.”¹⁷ Azonban nem található arról forrás, hogy sor került volna újabb találkozóra. Pedig a somorjaiak nem hagyták, hogy az országzászló a templomukban porosodjon. Tervezték a Horthy Miklósról elnevezett főtérré egy lobogótartó talapzatot. Ezt Martinel Ödön budapesti szobrásszal készítették el. A talapzat mellett felállítottak egy turulmadarat ábrázoló szobrot is, amelyet Schwantzer Ferenc helyi kőfaragómesterrel csináltattak. Az országzászló talapzatát és a mellé állított turulmadár szobrárt ünnepélyes keretek között 1940. november 10-én avatták fel.¹⁸ Az ünnepi beszédet ez alkalommal Borsos Miklós tartotta.¹⁹

Emlékmű-kutatások alapján azt lehet látni, hogy a tápiószecsői kezdeményezésű somorjai országzászló felállítását az 1940-es esztendőben alig néhány más hasonló esemény, momentum felállítása előzte meg.²⁰ De az is látszik, hogy az emlékmű-kutatások még nem eredményeztek teljes körű képet, például egy 2010-ben megjelent kötetben, amely külön fejezetet szentelt a felvidéki zászlóállításoknak, a somorjai eset megemlítésre sem került.²¹

Anka László

Az amerikai magyarság Trianon-kultusza

Egy 40 évvel ezelőtti emlékműavatás története

Az 1945 utáni szovjet megszállás időszakában a trianoni szimbolika használata tabunak számított, a Trianonról való nyilvános párbeszéd megszűnt, „rendszerellenes”-sé vált. A kommunista diktatúra a békediktátum által okozott trauma teljes elfojtásával próbálta a nemzettudatot szocialista hazafiságra cserélni. A Trianon-emlékkultusz azonban ezekben az évtizedekben sem tűnt el teljesen, hiszen a nyugati magyar emigráció közel fél évszázadon keresztül konzerválta és életben tartotta azt. Ennek egyik legjelentősebb, de napjainkra szinte már feledésbe merült példája az a negyven évvel ezelőtti szoboravatás, amely az Amerikai Egyesült Államokban, az Ohio állambeli Akronban történt 1981 májusában. Az alábbiakban ennek az eseménynek a háttérét mutatnám be korabeli amerikai magyar sajtóbeszámolóik alapján.

A több hullámban érkezett magyar emigránsok a XIX–XX. század fordulóján, a második világháborút követően, majd az 1956-os forradalom leverése után vándoroltak, illetve me-

17 Uo.

18 Fejezetek Somorja város történetéből. Történelmi konferencia a Zsigmond király által adományozott városi kiváltságok elnyerésének 600. évfordulója alkalmából. Somorja, 2005. szeptember 9. Szerk.: *Strešňák Gábor–Végh László*. Lilium Aurum, Somorja–Dunaszerdahely, 2005. 231–232.

19 Országzászlóavatások. Pesti Hírlap 1940. 258. 6.

20 *Somfay* 148–149.

21 *L. Juhász Ilona*: Neveitek e márványlapon... A háború jelei. (Adalékok a világháborús emlékjelek etnológiai szempontú értelmezéséhez). Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2010. 88–96.